ۇكىمەت قىزمەتىنەن بايانداما

(باسى 5 ـ بەتتە)

ماكرولىق ساياساتتىڭ ۇلاسپالىلىعىن ساقتاپ، ونىمدىلىگىن كۇشەيتۋ كەرەك. بەلسەندى قارجى ساياساتى ساياساتتىڭ ونىمدىلىگىن جوعارىلاتىپ، دالدىككە، باياندىلىققا اناعۇرلىم باسا ٴمان بەرۋى كەرەك. ورنىقتى اقشا ساياساتى يكەمدى، ۇيلەسىمدى بولىپ، اينالىمنىڭ لايىقتى، جەتكىلىكتى بولۋىن ساقتاۋى كەرەك. جۇمىستانۋدى الدىڭعى ورىنعا قويۋ ساياساتى ساياساتتىڭ ساپاسىن جوعارىلاتىپ، تەبىنىن ارتتىرۋى كەرەك. ساياسات جاعىندا كۇش سالۋ ۇيلەسىمدى، ىرىقتى بولۋى، زاپاس قور ساياساتى قۇرالىن دەر كەزىندە ىسكە قوسىپ، ەكونوميكانىڭ ورنىقتى اينالىمىنا شىنايى كەپىلدىك ەتۋى كەرەك.

ۇدايىلانعان ىندەتتەن ساقتانۋ ـ تىزگىندەۋ ۇزدىكسىز ويداعىداي ىستەلەدى. ىندەتتىڭ سىرتتان كىرۋىنەن، ىشتە قايتا ورشۋىنەن ساقتانۋعا تاباندى بولىپ، ساقتانۋ ـ تىزگىندەۋ شارالارى ۇزدىكسىز ساپالاندىرىلادى جانە كەمەلدەندىرىلەدى، وتكەل قالالاردىڭ ىندەتتەن ساقتانۋ ـ تىزگىندەۋى كۇشەيتىلەدى، ۆيرۋستىڭ وزگەرۋىن زەرتتەۋ جانە ودان ساقتانۋ تەبىنى ارتتىرىلىپ، جاڭاشا ۆاكسينانى جانە ەمدەۋشى ٴونىمدى دارىلەردى زەرتتەپ اشۋ تەزدەتىلىپ، ۆاكسينا ەگۋ قىزمەتى ۇزدىكسىز ويداعىداي ىستەلىپ، جۇڭگو شيپاگەرلىگى مەن دارىگەرلىگىنىڭ وزگەشە رولى ٴتىپتى جاقسى ساۋلەلەندىرىلىپ، ٴىشىنارالىق ىندەت عىلىمي، دالمە ـ ٴدال ٴبىر جاقتى ەتىلىپ، قالىپتى ٴوندىرىس، تۇرمىس ٴتارتىبى ساقتالادى.

بيىلعى قىزمەتتە ورنىقتىلىقتى ماڭدايالدى ورىنعا قويۋعا، ورنىقتىلىق بارىسىندا ىلگەرىلەۋگە تاباندى بولۋ كەرەك. جاڭا قۇلدىراۋ قىسىمى الدىندا، ورنىقتى ارتتىرۋدى اناعۇرلىم كورنەكتى ورىنعا قويۋ كەرەك. وڭىرلەر، تاراۋلار ەكونوميكانى ورنىقتىرۋ جاۋاپكەرشىلىگىن شىنايى ۇستىنە الىپ، ەكونوميكانىڭ ورنىقتىلىعىنا ٴتيىمدى ساياساتتاردى بەلسەنە العا قويۋ كەرەك. ورنىقتى ارتتىرۋدى، قۇرىلىمدى رەتتەۋدى، رەفورمانى ىلگەرىلەتۋدى ٴبىر تۇتاس جوسپارلاپ، دامۋ تاسىلىندە بۇرىلىس جاساۋدى جەدەلدەتۋ، ۇتىمسىز دامۋمەن اينالىسپاۋ كەرەك. شىندىعىندا ٴىس جۇزىنەن ىزدەۋگە تاباندى بولىپ، سوتسياليزمنىڭ العاشقى ساتىسىنداعى نەگىزگى مەملەكەت جاعدايىن تياناق ەتىپ، ٴوز ٴىسىن كۇش سالا جاقسى ىستەپ، دامۋ زاڭدىلىعىنا، وبيەكتيۆ ٴىس جۇزىندىككە جانە بۇقارانىڭ قاجەتىنە قۇرمەت ەتىپ، قىزمەتتى جەرگىلىكتى جاعدايعا قاراي جاسامپازدىقپەن قانات جايدىرىپ، ٴارقايسى جاقتىڭ جۇمىس ىستەۋ، شارۋاشىلىق قۇرۋ بەلسەندىلىگىن تولىق جۇمىلدىرۋ كەرەك. ۇتىمدى بازار مەن ىسكەر ۇكىمەتتىڭ اناعۇرلىم ويداعىداي ۇشتاسۋىن ىلگەرىلەتىپ، رەفورما جۇرگىزۋ، جاڭالىق اشۋ ادىستەرىن شەبەرلىكپەن قولدانىپ، بازاردىڭ ومىرشەڭدىگى مەن قوعامنىڭ جاسامپازدىعىن تاسقىنداتۋ كەرەك. حالىقتى وزەك ەتكەن دامۋ يدەياسىنا تاباندى بولىپ، بىرگە كۇرەس جاساۋ ارقىلى بىرگە بايۋدى تىڭعىلىقتى ىلگەرىلەتىپ، حالىقتىڭ تاماشا تۇرمىسقا تالپىنىسىن ۇزدىكسىز جۇزەگە اسىرۋ كەرەك.

3. 2022 ـ جىلعى ۇكىمەت قىزمەتىنىڭ مىندەتتەرى

بيىلعى ەكونوميكالىق، قوعامدىق دامۋدا مىندەت اۋىر، سىن ـ سايىس كوپ. شي جينپيڭ جولداستى ۇيتقى ەتكەن پارتيا ورتالىق كوميتەتىنىڭ ورنالاستىرۋلارى مەن تالاپتارى بويىنشا، جاڭا دامۋ ۇستانىمىن تولىق، دۇرىس، جاپپاي دايەكتىلەندىرىپ، جاڭا دامۋ جاعدايىن قالىپتاستىرۋدى جەدەلدەتىپ، جوعارى ساپالى دامۋدى ىلگەرىلەتىپ، ٴتۇرلى قىزمەتتى تىڭعىلىقتى جاقسى ىستەۋ كەرەك.

(1) ماكرولىق ەكونوميكانىڭ جالپى جاعدايى كۇش سالا ورنىقتىرىلىپ، ەكونوميكالىق اينالىمنىڭ ۇيلەسىمدى ارالىقتا بولۋى ساقتالادى. "التىنى ورنىقتىرۋ"، "التىنى قامتاماسىز ەتۋ" قىزمەتى ۇزدىكسىز ويداعىداي ىستەلەدى. ماكرولىق ساياساتتا كەڭىستىك تە، ٴتاسىل دە بولادى، مەرزىم ارالىق جانە كەرى اينالىمدىق رەتكە سالۋدى كۇشەيتىپ، ەكونوميكانىڭ ورنىقتى اينالىمىنا پارمەندى تىرەك ازىرلەۋ كەرەك.

بەلسەندى قارجى ساياساتىنىڭ ونىمدىلىگىن جوعارىلاتۋ. بيىل قىزىل سىزىق مولشەرى 2.8% اينالاسىندا ورنالاستىرىلىپ، بىلتىرعىدان ٴبىراز تومەندەتىلەدى، بۇل قازىنانىڭ باياندىلىعىن ارتتىرۋعا ٴتيىمدى. مەجە بويىنشا بيىل قازىنالىق كىرىس ۇزدىكسىز ارتادى، وعان مەملەكەت مەنشىگىندەگى ەرەكشە فينانس قۇرىلىمدارى مەن ارناۋلى تيجارات قۇرىلىمدارى زاڭ بويىنشا تاپسىرعان سوڭعى جىلداردان بەرگى ىرىقتى پايدا، مەجە ەسەپكە كىرگىزىلگەن ورنىقتىرۋ، تەڭشەۋ قورى سياقتىلاردى قوسقاندا شىعىس كولەمى بىلتىرعىمەن سالىستىرعاندا 2 تريلليون يۋاننان استام موليىپ، پايدالانۋعا بولاتىن قازىنالىق قۋات كورنەكتى ارتادى. تىڭنان قوسىلعان قازىنالىق قۋات نەگىزگى ساتىلارعا ٴتۇسىرىلىپ، باستىسى، كاسىپورىندارعا كومەك بەرىپ، قيىنشىلىقتان قۇتقارۋ، جۇمىستانۋدى ورنىقتىرۋ، حالىق تۇرمىسىن قامتاماسىز ەتۋ ساياساتىن تياناقتاندىرۋعا، تۇتىنۋدى جەبەپ، سۇرانىمدى ۇلعايتۋعا جۇمسالادى. بيىل ورنالاستىرىلاتىن ورتالىقتىڭ ٴوز شىعىسى 3.9% ارتادى، مۇنىڭ ىشىندە ورتالىقتاعى تاراۋلاردىڭ شىعىسى ۇزدىكسىز كەرى ارتادى. ورتالىقتىڭ جەرگىلىكتى ورىندارعا اۋدارىپ تولەيتىن شىعىسى شامامەن ٴبىر تريلليون 500 ميلليارد يۋان ارتىپ، كولەمى 9 تريلليون 800 ميلليارد يۋانعا جۋىق بولىپ، 18% ارتىپ، كوپ جىلدان بەرگى ەڭ زور ارتۋ مولشەرىن قۇرادى. ورتالىق قازىنا ٴتىپتى دە كوپ قارجىنى توتە جەتكىزۋ كولەمىنە ەنگىزەدى، ولكە دارەجەلى قازىنالار دا قالا، اۋداندارعا قولداۋ تەبىنىن ارتتىرىپ، نەگىزگى ساتىلاردىڭ كاسىپورىندارعا تيىمدىلىك جاساپ، حالىققا پايدا جەتكىزۋ ساياساتىن تياناقتاندىرۋعا اناعۇرلىم قابىلەتتى بولۋىنا، اناعۇرلىم كۇشتى قوزعاۋشى كۇشكە يە بولۋىنا، ٴسوز جوق، مۇمكىندىك جاساۋى كەرەك.

ۇكىمەت قوسقان قارجىدان ويداعىداي پايدالانىپ، ٴونىمدى قارجى قوسۋ ارقىلى ۇلعايتۋعا جەتەكشىلىك ەتۋ كەرەك. بيىل جەرگىلىكتى ۇكىمەتتەر ارناۋلى زايومىنا 3 تريلليون 650 ميلليارد يۋان ورنالاستىرىلادى. ونىمدىلىكتى باعدار ەتۋدى كۇشەيتىپ، "قارجىنىڭ، فاكتورلاردىڭ نىسانعا ىلەسىپ جۇرۋىنە" تاباندى بولىپ، جۇمسالۋ كولەمىن ۇيلەسىمدى كەڭەيتىپ، سالىنىپ جاتقان قۇرىلىس نىساندارىنىڭ كەيىنگى قارجى قۇراۋىنا قولداۋ كورسەتىپ، شارت ـ جاعدايى ازىرلەنگەن ٴبىر توپ كەلەلى ينجەنەريانى، جاڭاشا نەگىزدىك قۇرىلىمدى، ەسكى، توزعان الەۋمەتتىك قۇرىلىمدى جاڭالاۋ سياقتى قۇرىلىس نىساندارىن باستاۋ كەرەك. حالىقتىق قارجى قوسۋ قارجى قوسۋدا باستى ورىندى يەلەيدى، كەلەلى نىسانداردىڭ جەتەكتەۋ جانە ۇكىمەتتىڭ قارجى قوسۋىنىڭ قوزعاۋشىلىق رولىن ساۋلەلەندىرىپ، قاتىستى قولداۋ ساياساتتارىن كەمەلدەندىرىپ، حالىقتىق قارجى قوسۋ بەلسەندىلىگىن تولىق جۇمىلدىرۋ كەرەك.

ۇكىمەتتىڭ ۇنەمشىلدىكپەن تۇرمىس كەشىرۋىنە تاباندى بولىپ، ۇنەمشىلدىك ارقىلى حالىقتى ٴتيىستى دە مول ىرىسقا كەنەلتۋ كەرەك. شىعىس قۇرىلىمىن بارىنشا ساپالاندىرىپ، ٴتۇيىندى شىعىستاردى قامتاماسىز ەتىپ، جاي شىعىستى قاتاڭ تىزگىندەۋ كەرەك. قازىنالىق ىرىقسىز قارجى مەن ىستەتىلمەي تۇرعان مال ـ مۇلىكتى ىسكە قوسۋ كەرەك. ٴار دارەجەلى ۇكىمەت، ٴسوز جوق، قاجىرلىلىقپەن كۇرەس جۇرگىزۋى، ۇقىپتى، ۇنەمشىل بولۋى، ورتالىق ۇكىمەت پەن ولكە دارەجەلى ۇكىمەتتەر باستاماشى بولۋى كەرەك. كىرىس ـ شىعىستى باسقارۋدى كۇشەيتىپ، استا ـ توك ىسىراپشىلدىققا قاتاڭ تيىم سالۋ كەرەك، قوناق ۇيلەر مەن سارايلاردى بەلگىلەمەگە قايشى جاڭادان سالۋعا بولمايدى، وبراز ينجەنەرياسىمەن شۇعىلدانۋعا بولمايدى، قازىنا ـ ەكونوميكا تارتىبىنە قايشىلىق جاساپ، ۇكىمەت اقشاسىن بەيبەرەكەت شاشقانداردى قاتاڭ تەكسەرىپ، اۋىر جازالاۋ، قىمباتتى قارجىنى، ٴسوز جوق، دامۋدىڭ ماڭىزدى تۇيىنىنە، حالىق تۇرمىسىنىڭ شۇعىل قاجەتىنە جۇمساۋ كەرەك.

ورنىقتى اقشا ساياساتىن اتقارۋ تەبىنى ارتتىرىلادى. اقشا ساياساتى قۇرالىنىڭ جالپى مولشەرى جانە قۇرىلىمى سىندى قوس فۋنكتسياسى ساۋلەلەندىرىلىپ، تۇلعالىق شارۋاشىلىققا اناعۇرلىم پارمەندى قولداۋ بەرىلەدى. تىڭنان قوسىلعان قارىز كولەمى كەڭەيتىلىپ، اقشا ۇسىنىسى مولشەرى مەن قوعامدىق قارجى قۇراۋ كولەمىنىڭ ارتۋ قارقىنى اتاۋلى ەكونوميكانىڭ ارتۋ قارقىنىمەن نەگىزىنەن قارايلاس بولىپ، ماكرولىق سۇيەمەن مولشەرىنىڭ نەگىزىنەن ورنىقتىلىعى ساقتالادى. حالىق اقشاسى سىندىرىلمىنىڭ ۇيلەسىمدى، بىركەلكى دەڭگەيدەگى نەگىزىنەن ورنىقتىلىعى ساقتالادى. اقشا ساياساتىنىڭ جەتكىزۋ مەحانيزمى ونان ارى ىرىكتەلىپ، قارجى كوبىرەك ٴتۇيىندى سالالار مەن ٴالسىز بۋىندارعا جۇمسالۋعا جەتەكتەلىپ، جالپىعا ٴتيىمدى فينانستىڭ قامتۋ كولەمى كەڭەيتىلەدى. فينانس قۇرىلىمدارىنىڭ ناقتى قارىز اقشاسىنىڭ ٴوسىمىن تومەندەتۋى، الىناتىن اقىنى ازايتۋى جەبەلىپ، بارشا بازار سۇبيەكتتەرىنىڭ قارجى قۇراۋ قولايلىلىق دەڭگەيىنىڭ جوعارىلاعاندىعىن، جالپىلىق قارجى قۇراۋ وزىندىك قۇنىنىڭ ناقتى تومەندەگەندىگىن شىنايى سەزىنۋىنە مۇمكىندىك جاسالادى.

جۇمىستانۋدى الدىڭعى ورىنعا قويۋ ساياساتى كۇشەيتىلەدى. جۇمىستانۋ ارنالارى كۇش سالا كەڭەيتىلىپ، بازار سۇبيەكتتەرىن ورنىقتىرۋ ارقىلى جۇمىستانۋدى ورنىقتىرۋعا باسا ٴمان بەرىلىپ، شارۋاشىلىق قۇرۋدىڭ جۇمىستانۋدى جەتەكتەۋ رولى كۇشەيتىلەدى. قازىنا ـ باجى، فينانس سياقتى ساياساتتاردىڭ بارىندا جۇمىستانۋدى الدىڭعى ورىنعا قويۋدى وزەك ەتىپ، كاسىپورىنداردىڭ جۇمىس ورنىن ورنىقتىرۋىنا، جۇمىس ورنىن كەڭەيتۋىنە قولداۋ كورسەتۋ تەبىنىن ارتتىرۋ كەرەك. جۇمىستانۋدى جەبەيتىن ٴتۇرلى ارناۋلى ساياساتتى كۇشەيتىپ جانە ساپالاندىرىپ، جۇمىستانۋ، شارۋاشىلىق قۇرۋ جاعىنداعى ۇيلەسىمسىز شەكتەمەلەردى باتىل اداقتاپ، كۇشىنەن قالدىرۋ كەرەك. جەر ـ جەرلەر جۇمىستانۋدى ٴتۇرلى جولدارمەن ورنىقتىرۋى جانە كەڭەيتۋى كەرەك.

استىق، ەنەرگيا حاۋىپسىزدىگىنە شىنايى كەپىلدىك ەتىلەدى. استىق سياقتى ماڭىزدى اۋىل شارۋاشىلىق ونىمدەرى ۇسىنىمى قامتاماسىز ەتىلەدى، ەنەرگيا، ماڭىزدى شيكىزات ـ ماتەريالدارمەن قامداۋدى قامتاماسىز ەتۋ، باعاسىن ورنىقتىرۋ قىزمەتى ۇزدىكسىز ويداعىداي ىستەلەدى، حالىق تۇرمىسىنا جانە كاسىپورىنداردىڭ قالىپتى ٴوندىرىس ـ تيجاراتىنا ەلەكتر تۇتىنۋ قامتاماسىز ەتىلەدى. جاپپاي ۇنەمشىلدىك ستراتەگياسى اتقارىلادى. ىشكى بايلىق ٴوندىرىسىن قامتاماسىزداندىرۋ قۋاتى كۇشەيتىلىپ، مۇناي ـ گاز، كەن ونىمدەرى سياقتى بايلىقتاردى بارلاۋ، اشۋ تەزدەتىلەدى، مەملەكەتتىك ستراتەگيالىق زات زاپاس قورى ٴتۇزىمى كەمەلدەندىرىلىپ، باستاۋىش ونىمدەر ۇسىنىمى قامتاماسىزداندىرىلادى. زات باعاسىن قىمباتتاتۋ سياقتى ارەكەتتەرگە سوققى بەرىلەدى. زات باعاسى دەڭگەيىنىڭ نەگىزىنەن ورنىقتىلىعى ساقتالادى.

اۋىر حاۋىپ ـ قاتەردىڭ الدى الىنادى جانە جويىلادى. جالعاستى تۇردە كەلەلى جاعدايدى ورنىقتىرۋ، ٴبىر تۇتاس جوسپارلاپ سايكەستىرۋ، تۇرگە ٴبولىپ شارا قولدانۋ، حاۋىپ ـ قاتەردەن دالمە ـ ٴدال ارىلتۋ سىندى نەگىزگى باعىتقا ساي، ەكونوميكا، فينانس سالاسىنداعى حاۋىپ ـ قاتەردىڭ الدىن الۋ جانە جويۋ قىزمەتى ويداعىداي ىستەلەدى. جەرگىلىكتى ورىندارعا قاراستى جەر ـ جەرلەردىڭ جاۋاپكەرشىلىگى، تاراۋلاردىڭ باقىلاۋ ـ باسقارۋ جاۋاپكەرشىلىگى جانە كاسىپورىنداردىڭ نەگىزگى تۇلعالىق جاۋاپكەرشىلىگى كۇشەيتىلەدى، حاۋىپ ـ قاتەردەن ساقتاندىرۋ، ساقتانۋ ـ تىزگىندەۋ مەحانيزمى جانە قابىلەت قۇرىلىسى كۇشەيتىلەدى، فينانستىڭ ورنىقتىلىعىن قامتاماسىزداندىرۋ قورى قۇرىلىپ، امانات اقشا قامسىزداندىرۋ ٴتۇزىمى مەن كاسىپ سالاسىنىڭ قارجىنى قامتاماسىزداندىرۋ رولى ساۋلەلەندىرىلەدى، كومەسكى حاۋىپ ـ قاتەرلەر بازارلاندىرۋ، زاڭمەن باسقارۋ تاسىلدەرى ارقىلى جويىلىپ، سىرتتىڭ سوققىسىنا ٴونىمدى توتەپ بەرىلەدى، جۇيەلىك حاۋىپ ـ قاتەر تۋىلماۋدىڭ تومەنگى شەگى بەرىك ساقتالادى.

(2) بازار سۇبيەكتتەرىن ورنىقتىرۋعا، جۇمىستانۋدى قامتاماسىزداندىرۋعا كۇش سالىنىپ، ماكرولىق ساياساتتى اتقارۋدىڭ تەبىنى ارتتىرىلادى. اۋىرتپالىقتى جەڭىلدەتۋ، قيىنشىلىقتى شەشۋ جاقتارىنداعى ساياساتتار كەمەلدەندىرىلىپ، ەكونوميكانىڭ ورنىقتى اينالىمىنىڭ، ساپاسىن جوعارىلاتۋدىڭ نەگىزى بەكەمدەلەدى.

بىرىكتىرىپ باجى الۋ سۇيەمەلدەۋ جاڭا ساياساتى اتقارىلادى. كەزەڭدىك شارالار مەن تۇزىمدىك ورنالاستىرۋدى ۇشتاستىرۋ جالعاستىرىلىپ، باجىنى كەمەيتۋ مەن باجدان قايتارۋ قاتار جۇرگىزىلەدى. ٴبىر جاعىنان، جاساۋ كاسىبىن، شاعىن، ۇساق كاسىپورىنداردى جانە جەكە ونەركاسىپشىلەر مەن ساۋداگەرلەردى سۇيەمەلدەۋ جونىندەگى باجىنى كەمەيتۋ، اقىنى تومەندەتۋ ساياساتى جالعاستى اتقارىلادى، سونداي ـ اق كەمەيتۋ ـ كەشىرۋ مولشەرى جوعارىلاتىلىپ، قولدانىلۋ كولەمى كەڭەيتىلەدى. شاعىن كولەمدە باجى تاپسىرۋشىلاردىڭ ارتقان قۇن باجىسى ساتىلى تۇردە كەشىرىلەدى. شاعىن، ۇساق كاسىپورىنداردىڭ جىلدىق باجى تاپسىرۋعا ٴتيىستى تابىس سوماسىنىڭ ٴبىر ميلليون يۋاننان 3 ميلليون يۋانعا دەيىنگى بولىگىنەن كاسىپورىندار تابىس باجىسى تاعى دا كەمەيتىلىپ جارتىسى الىنادى. جەر ـ جەرلەر دە ٴىس جۇزىندىك جاعدايعا بىرلەستىرە وتىرىپ، باجى ـ اقىنى كەمەيتۋ، كەشىرۋ سياقتى پارمەندى شارالاردى زاڭ بويىنشا شىعارىپ، باجىنى كەمەيتۋ، اقىنى تومەندەتۋ تابىسىن السىرەتپەي، تەك قانا كۇشەيتىپ، سول ارقىلى بازار مەجەسىن ورنىقتىرۋ كەرەك. ەندى ٴبىر جاعىنان، كاسىپورىندارعا ناق اقشا اينالىمى جاعىنان قولداۋ كورسەتۋ جان ـ جاقتى ويلاستىرىلىپ، جۇمىستانۋعا، تۇتىنۋعا قارجى قوسۋ جەبەلىپ، ارتقان قۇن باجىسىنان قايتارىلعان باجىنى دولايلاستىرۋ ٴتۇزىمى كەمەلدەندىرىلەدى، بيىل دولايلاستىرۋعا قالدىرىلعان باجى سوماسىنان زور كولەمدە باجى قايتارىلادى. ول شاعىن، ۇساق كاسىپورىندارعا الدىمەن ورنالاستىرىلىپ، شاعىن، ۇساق كاسىپورىندارعا دولايلاستىرۋعا قالدىرىلعان باجى سوماسىنىڭ ىركىندى بولىگى 6 ـ ايدىڭ سوڭىنان بۇرىن ٴبىر جولاتا قايتارىلادى، دولايلاستىرۋعا قالدىرىلعان باجى سوماسىنىڭ ارتىلعان بولىگى تولىعىمەن قايتارىلادى. جاساۋ كاسىبىنە ٴتۇيىندى تۇردە قولداۋ كورسەتىلىپ، جاساۋ كاسىبى، عىلىمي زەرتتەۋ جانە تەحنيكالىق قىزمەت وتەۋ، ەكولوگيالىق ورتانى قورعاۋ، ەلەكتر قۋاتى، گاز، قاتىناس ـ تاسىمال سياقتى سالالارداعى قايتارىلعان باجىنى دولايلاستىرۋ ماسەلەسى جاپپاي شەشىلەدى. ارتقان قۇن باجىسىنان قايتارىلعان باجىنى دولايلاستىرۋ تەبىنى كورنەكتى ارتتىرىلىپ، سول ارقىلى بازاردىڭ سەنىمى پارمەندى كۇشەيتىلەدى. تۇتاس جىلدا قايتارىلاتىن باجى مەن كەمەيتىلەتىن باجى شامامەن 2 تريلليون 500 ميلليارد يۋان، مۇنىڭ ىشىندە قايتارىلعان باجىدان دولايلاستىرىلاتىن اقشا شامامەن ٴبىر تريلليون 500 ميلليارد يۋان بولىپ، باجدان قايتارىلعان قارجى تۇگەلدەي كاسىپورىندارعا توتە بەرىلەدى. ورتالىق قازىنا جەرگىلىكتى ورىندارعا قازىنالىق قولداۋ تەبىنىن ارتتىرادى، كومەك قاراجات قالا، اۋداندارعا توتە بەرىلەدى، جەرگىلىكتى ۇكىمەتتەر مەن قاتىستى تاراۋلار قىزمەت مەحانيزمىن ورناتىپ جانە اقاۋسىزداندىرىپ، قارجى ورنالاستىرۋدى كۇشەيتىپ، باجى قايتارۋ، باجى كەمەيتۋ سىندى وسى شەشۋشى شارالاردىڭ ناقتى تياناقتانۋىنا شىنايى كەپىلدىك ەتىپ، كاسىپورىندارعا قىسىلعاندا قول ۇشىن بەرىپ، كاسىپورىنداردىڭ ومىرشەڭدىك قۋاتىن تاسقىنداتۋعا دەم بەرۋ كەرەك.

فينانستىڭ تۇلعالىق شارۋاشىلىققا ۇتىمدى قولداۋ كورسەتۋى كۇشەيتىلەدى. شاعىن، ۇساق كاسىپورىندارعا بەرىلەتىن جالپىعا ٴتيىمدى قارىز اقشامەن قولداۋ كورسەتۋ قۇرالدارى ويداعىداي پايدالانىلىپ، اۋىل شارۋاشىلىعىنا، شاعىن، ۇساق كاسىپورىندارعا قايتالاي بەرىلەتىن قارىز اقشا ارتتىرىلادى، باقىلاۋ ـ باسقارۋ، باعالاۋ ساپالاندىرىلىپ، شاعىن، ۇساق كاسىپورىندارعا بەرىلەتىن جالپىعا ٴتيىمدى قارىز اقشانى بارىنشا ارتتىرۋ ىلگەرىلەتىلىپ، سەنىمدى قارىزدىڭ جانە تۇڭعىش قارىز الۋشىلاردىڭ سالىستىرماسى ۇزدىكسىز جوعارىلاتىلادى. فينانس قۇرىلىمدارى سەنىمدى قارىز ساياساتىن دۇرىس يگەرۋگە جەتەكتەلىپ، ىندەتتىڭ ىقپالى اۋىر بولعان سالالارعا، كاسىپورىندارعا قارجى قۇراۋ جاعىنان ۇزدىكسىز قولداۋ كورسەتىلىپ، قارىز الۋعا سالالىق شەك قويۋدىڭ، قارىزدى مەرزىمىنەن بۇرىن قايتارىپ الۋدىڭ، قارىزدى ٴۇزىپ تاستاۋدىڭ الدى الىنادى. ساياساتتىق، اشۋ سيپاتتىندىق فينانستىڭ رولى ويداعىداي ساۋلەلەندىرىلەدى. كاسىپورىندارعا ساياساتتى سەنىمدىلىك ينفورماتسياسىن بىرىكتىرۋ، ودان تەڭ يگىلىكتەنۋ ىلگەرىلەتىلىپ، باجى، كەدەن، ەلەكتر قۋاتى سياقتى ورىندار مەن فينانس قۇرىلىمدارىنىڭ ينفورماتسياسىن بايلانىستىرۋ جەدەلدەتىلەدى، ۇكىمەتتىڭ قارجى قۇراۋ كەپىلدىگىنىڭ شاعىن، ۇساق كاسىپورىنداردى قامتۋ اياسى ۇلعايتىلىپ، تاماشا قارجى قۇراۋ ەكولوگياسىن قالىپتاستىرۋعا كۇش سالىنىپ، تۇلعالىق شارۋاشىلىقتىڭ، اسىرەسە، ورتاشا، شاعىن، ۇساق كاسىپورىنداردىڭ قارجى قۇراۋى قيىن بولۋ ماسەلەسىن شەشۋ اناعۇرلىم ىلگەرىلەتىلەدى.

كاسىپورىنداردىڭ ٴوندىرىس ـ تيجارات وزىندىك قۇنىن تومەندەتۋ جەبەلەدى. ەلەكتر وتكەرمەلەۋ بۋىنىنداعى ۇيلەسىمسىز اقى قوسۋ اداقتالىپ، جەرگىلىكتى ورىندار ەرەكشە قيىنشىلىعى بار سالالاردىڭ ەلەكتر تۇتىنۋ جونىنەن ساتىلى جەڭىلدىك بەرۋ ساياساتىن اتقارۋىنا قولداۋ كورسەتىلەدى. ٴىرى تەكشە كاسىپورىنداردىڭ الىناتىن اقىنى تومەندەتۋگە جەتەكتەلەدى، ورتاشا، ۇساق ساۋداگەرلەردىڭ اۋىرتپالىعى جەڭىلدەتىلەدى. كاسىپتىك وداقتاردان، ساۋدا قوعامدارىنان، دەلدالدىق قۇرىلىمداردان الىناتىن اقى ىلگەرىلەي اداقتالادى جانە ارناعا ٴتۇسىرىلەدى. كاسىپورىندارعا ساياساتتان بەلگىلەمەگە قايشى اقى الۋدى ارناۋلى جونگە سالۋ قيمىلىن ورىستەتىپ، سەلبەسىپ جونگە سالۋ مەن بىرلەسىپ جازالاپ ساقتاندىرۋ مەحانيزمىن ورناتىپ، الباتى اقى الۋ، الباتى اقشالاي ايىپ سالۋ، الباتى سالىق سالۋدى باتىل تەكسەرىپ ٴبىر جاقتى ەتۋ كەرەك.

كاسىپورىنداردىڭ ٴوندىرىس ـ تيجارات وزىندىك قۇنىن ...

ورتاشا، شاعىن كاسىپورىنداردىڭ كەشىكتىرىلگەن الاشاعىن اداقتاۋ تەبىنىن ارتتىرىپ، اقشا تولەۋگە ۋادە ەتىلگەن ساۋدا ۆەكسەلىن پايدالانۋدى ارناعا ٴتۇسىرىپ، ورگاندار، ٴىسورىندار جانە مەملەكەت مەنشىگىندەگى كاسىپورىندار بەرەشەكتى باستاماشىلدىقپەن اداقتاۋلارى كەرەك.

كاسىپورىنداردىڭ ٴوندىرىس ـ تيجاراتى ...

اس ـ سۋ، قوناق ٴۇي، بولشەك ساتۋ، مادەنيەت، ساياحات، جولاۋشىلار تاسىمالى قاتارلى كاسىپتەردىڭ جۇمىستاندىرۋ اياسى كەڭ، ولارعا ىندەتتىڭ ىقپالى اۋىر بولدى، ٴتۇرلى كومەكتەسۋ ـ سۇيەمەلدەۋ ساياساتىن ولارعا تولىعىمەن بەيىمدەپ، وسى كاسىپتەر مەن كاسىپورىنداردىڭ تۇزىمدىلىك كورسەتىپ، قيىن كەزەڭنەن ٴوتىپ، بولاشاقتا جول اشۋىنا قولداۋ كورسەتۋ كەرەك.

جۇمىستانۋدى ورنىقتىرۋ شارالارى شىنايى، ەگجەي ـ تەگجەيلى تياناقتاندىرىلادى. جۇمىسسىزدىق پەن جۇمىس ۇستىندە جارالانۋدى قامسىزداندىرۋ وتەمىنىڭ مولشەرىن تومەندەتۋ سياقتى جۇمىستانۋدى ساتىلى ورنىقتىرۋ ساياساتى جالعاستى اتقارىلادى. قىزمەتكەر قىسقارتپاعان، از قىسقارتقان كاسىپورىندار جونىنەن جۇمىسسىزدىق قامسىزداندىرۋ جۇمىس ورنىن ورنىقتىرۋ قامسىزداندىرۋ وتەمىن بەلگىلى سالىستىرما بويىنشا وزىنە قايتارۋ ساياساتى جالعاستى اتقارىلىپ، ورتاشا، شاعىن، ۇساق كاسىپورىنداردىڭ قامسىزداندىرۋ وتەمىن وزىنە قايتارۋ سالىستىرماسى كورنەكتى جوعارىلاتىلادى. بيىل جوعارى مەكتەپ بىتىرگەن وقۋشى 10 ميلليوننان اساتىندىقتان، جۇمىستانۋ، شارۋاشىلىق قۇرۋعا جەتەكشىلىك ەتۋ، ساياسات جاعىنان قولداۋ كورسەتۋ جانە ۇزبەي قىزمەت وتەۋدى كۇشەيتۋ كەرەك. اسكەردەن بوساعان اسكەريلەردى ورنالاستىرۋ جانە جۇمىسپەن قامتاماسىز ەتۋ، ديقان جۇمىسشىلاردىڭ جۇمىستانۋىن جەبەۋ، مۇگەدەكتەردىڭ، بىردە ـ ٴبىر ادامى جۇمىستانباعان وتباسى مۇشەلەرىنىڭ جۇمىستانۋىنا كومەكتەسۋ ٴىسى ويداعىداي ىستەلەدى. كوپ بولىپ شارۋاشىلىق قۇرۋ، جالپى جۇملا جاڭالىق اشۋ ىشكەرلەي ورىستەتىلىپ، كوپ بولىپ شارۋاشىلىق قۇرۋ، جالپى جۇملا جاڭالىق اشۋ تەكشەسىنىڭ قىزمەت وتەۋ قابىلەتى كۇشەيتىلەدى. يكەمدى جۇمىستانۋعا قىزمەت وتەۋ كۇشەيتىلىپ، يكەمدى جۇمىستانۋدىڭ قوعامدىق قامتاماسىزداندىرۋ ساياساتى كەمەلدەندىرىلىپ، جاڭاشا جۇمىستانۋ فورماتسياسى بويىنشا كاسىپتىك زاقىمدالۋدان قامتاماسىزداندىرۋدى تۇيىندە سىناق ەتۋ ورىستەتىلەدى. جۇمىستانۋدا جىنىسى، جاسى، وقۋ مالىمەتى سياقتىلارعا بايلانىستى كەمسىتۋدەن باتىل ساقتانىپ جانە ونى تۇزەتىپ، ٴادىل جۇمىستانۋ ورتاسىن قالىپتاستىرۋعا كۇش سالىنادى. ەڭبەكپەن قامتاماسىزداندىرۋدا باقىلاۋ ـ تەكسەرۋ، زاڭ اتقارۋ كۇشەيتىلىپ، ەڭبەككەرلەردىڭ زاڭدى ۇقىق ـ مۇددەسىنە سۇعاناقتىق جاساۋ سياقتى كورنەكتى ماسەلەلەر كۇش سالا شەشىلەدى. الەۋمەتتىك جۇمىستانۋعا قىزمەت وتەۋدىڭ باعىتتامالىلىعى كۇشەيتىلەدى. كاسىپتىك ونەرگە باۋلۋ ۇزدىكسىز كەڭىنەن ٴورىس الدىرىلىپ، الەۋمەتتىك پراكتيكا ـ جاتتىعۋ بازالارىنان ٴبىر توبى بىرگە قۇرىلىپ، تەڭ يگىلىكتەنۋگە بەرىلەدى. 100 ميلليارد يۋاندىق جۇمىسسىزدىقتى قامسىزداندىرۋ قورىنان پايدالانۋ ارقىلى جۇمىس ورنىن ورنىقتىرۋ مەن كۇرستان وتكىزۋگە قولداۋ كورسەتىلەدى، جاساۋ كاسىبىنىڭ جوعارى ساپالى دامۋىنا شۇعىل قاجەتتى دارىندىلاردى باۋلۋ تەزدەتىلىپ، اناعۇرلىم كوپ ەڭبەككەشىنىڭ ٴبىر ـ ٴبىر ونەردى يگەرىپ، سان ونەردى بويىنا جيعان دارىندىلاردىڭ كوپتەپ شىعۋىنا مۇمكىندىك جاسالادى.

(3) رەفورما تاباندىلىقپەن تەرەڭدەتىلىپ، بازاردىڭ ومىرشەڭدىگى مەن دامۋدىڭ ىشكى قوزعاۋشى كۇشى ونان ارى تاسقىنداتىلادى. ۇكىمەت پەن بازاردىڭ قاتىناسى ويداعىداي ٴبىر جاقتى ەتىلىپ، بازاردىڭ بايلىقتى ىڭعايلاۋدا شەشۋشى رول اتقارۋىنا مۇمكىندىك جاسالىپ، ۇكىمەتتىڭ رولى اناعۇرلىم ويداعىداي ساۋلەلەندىرىلىپ، جوعارى دەڭگەيدەگى سوتسياليستىك بازار شارۋاشىلىعى ٴتۇزىلىسى ورناتىلادى.

ۇكىمەت فۋنكتسياسىندا بۇرىلىس جاساۋ تەزدەتىلەدى. جوعارى ولشەمدى بازار جۇيەسى قۇرىلىسى كۇشەيتىلىپ، ماڭىزدى فاكتورلاردى بازارلاندىرىپ ىڭعايلاۋ جالپىلىق رەفورماسىن تۇيىندە سىناق ەتۋ مىقتى يگەرىلىپ، بۇكىل ەل بويىنشا بىرلىككە كەلگەن ٴىرى بازار قۇرۋ جەدەلدەتىلەدى. بازارلانعان، زاڭمەن باسقارىلعان، حالىقارالانعان تيجارات ـ ساۋدا ورتاسىن قالىپتاستىرۋ ارقاۋ ەتىلىپ، ۇكىمەت قۇرىلىمدارىن ىقشامداپ، ۇقىقتى تومەنگە بەرۋ، ۇقىقتى تومەنگە بەرۋ مەن باسقارۋدى ۇشتاستىرۋ، قىزمەت وتەۋدى ساپالاندىرۋ رەفورماسى ۇزدىكسىز ىلگەرىلەتىلىپ، تەكسەرىپ ـ بەكىتۋ ىستەرىن كۇشىنەن قالدىرۋ جانە تومەنگە بەرۋ باقىلاۋ ـ باسقارۋ جاۋاپكەرشىلىگى مەن شارالارىن تياناقتاندىرۋمەن قاتار جۇرگىزىلەدى، بازارعا كىرۋ رۇقسات ۇزدىكسىز كەڭەيتىلەدى. اكىمشىلىك رۇقسات ىستەرىن تىزىمگە الىپ باسقارۋ جاپپاي اتقارىلادى. سيفرلى ۇكىمەت قۇرىلىسى كۇشەيتىلىپ، اكىمشىلىك ساندى مالىمەتتەن تەڭ يگىلىكتەنۋ ىلگەرىلەتىلىپ، ٴتۇرلى انىقتامالار ونان ارى ازايتىلىپ، "ولكە اتتاپ ٴبىر تۇتاس ٴبىتىرۋ" كولەمى ۇلعايتىلىپ، ەلەكتروندىق كۋالىكتى ٴوزارا تۇعىستىرۋ، ٴوزارا تانۋ نەگىزىنەن جۇزەگە اسىرىلىپ، كاسىپورىنداردىڭ ٴوڭىر اتتاپ شارۋاشىلىق جۇرگىزۋىنە قولايلىلىق جاسالىپ، جۇمىستى باسقا جەردە ٴبىتىرۋ سىندى بۇقارا كوڭىل ٴبولىپ وتىرعان ماسەلەلەردى شەشۋ تەزدەتىلەدى. ۇكىمەتتىڭ قىزمەت وتەۋ ىستەرىن شوعىرلى ٴبىتىرۋ ىلگەرىلەتىلىپ، جەلجايماسىندا مۇلىكتى تىزىمگە الۋ، اۋتوكولىكتى تەكسەرۋدەن وتكىزۋ قاتارلى جاقتاردا حالىققا قولايلىلىق جاساۋ شارالارى شىعارىلادى جانە ساپالاندىرىلادى. ۇكىمەتتىڭ باقىلاۋ ـ باسقارۋ جاۋاپكەرشىلىگى كۇشەيتىلىپ، كاسىپ سالاسىن باسقارۋشى تاراۋلاردىڭ، قاتىستى تاراۋلاردىڭ باقىلاۋ ـ باسقارۋ جاۋاپكەرشىلىگى جانە جەرگىلىكتى ۇكىمەتتەرگە قاراستى جەرلەردىڭ باقىلاۋ ـ باسقارۋ جاۋاپكەرشىلىگى قاتاڭ تياناقتاندىرىلىپ، باقىلاۋ ـ باسقارۋدىڭ كەم بولۋىنىڭ الدى الىنادى. جان ـ جاقتى، كوپ ساتىلى، تولىق قامتىلعان باقىلاۋ ـ باسقارۋ جۇيەسى جەدەل ورناتىلىپ جانە اقاۋسىزداندىرىلىپ، ٴىستەن بۇرىن، ٴىس بارىسىندا، ٴىستەن كەيىن تۇتاس تىزبەكتى، بارلىق سالا بويىنشا باقىلاۋ ـ باسقارۋ جۇزەگە اسىرىلىپ، باقىلاۋ ـ باسقارۋ ونىمدىلىگى جوعارىلاتىلادى. ٴتۇيىندى سالالاردى، جاڭادان گۇلدەنگەن سالالاردى، شەتەلگە ساياتىن سالالاردى باقىلاۋ ـ باسقارۋ ەرەجەسىن كەمەلدەندىرۋ مىقتى يگەرىلىپ، باقىلاۋ ـ باسقارۋدىڭ دالدىگى مەن ونىمدىلىگى جوعارىلاتىلادى. ٴادىل باسەكە ساياساتىن اتقارۋ ىشكەرلەتىلىپ، مونوپوليالاۋعا قارسى تۇرۋ مەن جوسىقسىز باسەكەگە قارسى تۇرۋ كۇشەيتىلىپ، ٴادىل دە ٴتارتىپتى بازار ورتاسى قورعالادى.

كوپ ٴتۇرلى مەنشىكتەگى شارۋاشىلىقتىڭ بىرگە دامۋى جەبەلەدى. سوتسياليستىك نەگىزگى ەكونوميكالىق تۇزىمگە تاباندى بولىپ جانە ونى كەمەلدەندىرىپ، "ەكى ٴتيتتەي دە اۋىتقىماۋ" باتىل جالعاستىرىلادى. كاپيتالدىڭ ەرەكشەلىگى مەن ارەكەت زاڭدىلىعىن دۇرىس تانىپ جانە يگەرىپ، كاپيتالدىڭ جۇيەلى اۋىتقۋسىز دامۋىنا قولداۋ كورسەتۋ جانە ونى جەتەكتەۋ كەرەك. كاسىپورىننىڭ مال ـ مۇلىك ۇقىعى، ەربەس شارۋاشىلىق جۇرگىزۋ ۇقىعى جانە كاسىپورىنشىلاردىڭ زاڭدى ۇقىق ـ مۇددەسى زاڭ بويىنشا تەڭ قورعالىپ، ٴتۇرلى مەنشىكتەگى كاسىپورىندار جارىسا داميتىن تاماشا ورتا قالىپتاستىرىلادى. مەملەكەت مەنشىگىندەگى كاسىپورىندار رەفورماسىنىڭ 3 جىلدىق ارەكەت مىندەتى ورىندالىپ، مەملەكەت مەنشىگىندەگى شارۋاشىلىقتىڭ ورنالاسىمىن ساپالاندىرۋ مەن قۇرىلىمىن رەتتەۋ جەدەلدەتىلەدى، ارالاس مەنشىك ٴتۇزىمى رەفورماسى تەرەڭدەتىلەدى، مەملەكەت مەنشىگىندەگى مال ـ مۇلىكتى باقىلاۋ ـ باسقارۋ كۇشەيتىلىپ، مەملەكەت مەنشىگىندەگى كاسىپورىندار نازارىن نەگىزگى جاۋاپكەرشىلىككە، نەگىزگى كاسىپكە شوعىرلاندىرۋعا جەبەلىپ، شارۋاشىلىق تىزبەگىنىڭ، ۇسىنىم تىزبەگىنىڭ تىرەكتىك جانە باستاماشىلدىق قابىلەتى جوعارىلاتىلادى. حالىقتىق شارۋاشىلىقتىڭ دامۋىن قولدايتىن ساياساتتى شارالار تياناقتاندىرىلىپ، حالىقتىق كاسىپورىنداردىڭ رەفورما جۇرگىزۋىنە، جاڭالىق اشۋىنا دەم بەرىلىپ جانە جەتەكشىلىك ەتىلىپ، اكىمشىلىك پەن ساۋدانىڭ باۋىرمال، پاك قاتىناسى ورناتىلادى. كاسىپورىنشىلار رۋحى ساۋلەلەندىرىلىپ، كاسىپورىندارعا ساياساتتار بەلگىلەۋدە بازار سۇبيەكتتەرىنىڭ پىكىرىن كوبىرەك تىڭداپ، بازار زاڭدىلىعىنا قۇرمەت ەتىپ، كاسىپورىنشىلاردىڭ شارۋاشىلىق قۇرۋىنا، جاڭالىق اشۋىنا دەم قويىپ، الاڭسىز شارۋاشىلىق جۇرگىزۋىنە، دامۋىنا قولداۋ كورسەتۋ كەرەك.

(جالعاسى 7 ـ بەتتە)